

Anna Šimsová

Anglicismy v dánštině a češtině. Komparativní studie

Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav germánských studií, oddělení Skandinavistiky

Posudek oponenta

Předložená diplomová práce zkoumá působení angličtiny na moderní dánštinu a češtinu. Práce si klade za cíl z různých jazykovědných hledisek popsat, jak se oba jazyky vypořádávají se stále sílícím vlivem dominantní angličtiny.

Teoretická část zkoumaného jevu je rozdělena do tří větších celků. Diachronní část (kapitola 2) nejprve stručně zmiňuje vznik jazyka jako takového. Jak autorka zdůrazňuje, nejedná se o záležitost čistě lingvistickou, ale především kulturní a společenskou a do jisté míry také biologickou. Obecná část dále stručně popisuje motivace obohacování slovní zásoby a změny ve výslovnosti a pravopisu. Poté se již vývojová část práce soustředí na dánštinu a češtinu. Autorka nejprve popisuje, kterými jazyky byly dánština a čeština historicky ovlivněny. Je zajímavé, že ačkoli jsou oba zkoumané jazyky relativně dosti odlišné (různá typologie, odlišné postavení v rámci indoevropských jazyků), byly ve svém vývoji výraznou měrou ovlivněny latinou a němčinou. V případě latiny není toto zjištění až tak překvapivé, neboť latina představovala v období středověku výrazný fenomén. Vliv němčiny má však odlišné příčiny. Na dánštinu působila němčina v období pozdního středověku v souvislosti s hanzou. Do dánštiny se tak dostávají výrazy spojené s obchodem a řemeslnou výrobou. Silné působení němčiny na češtinu spatřuje autorka zejména v období baroka jako důsledek několika politických a sociálních změn (třicetiletá válka, dominantní postavení německy mluvících šlechticů). Autorka také zmiňuje puristické tendence v obou zkoumaných jazycích a snaží se osvětlit jejich příčiny.

Druhá část práce se týká synchronního popisu dánštiny a češtiny (kapitola 3). Nejedná se však o zevrubný popis všech lingvistických aspektů, což ani není cílem předložené práce. Autorka se náležitě zaměřuje na obohacování slovní zásoby a opět poukazuje na to, že se nejedná o jev čistě lingvistický, ale také společenský (ve společnosti se objevují nové fenomény a vznikají nové vztahy) a psychologický (potřeba nového označení nevšedních skutečností). Autorka detailně rozděluje slovní zásobu na tzv. jádrová slova (arveord), která představují původní slovní zásobu a označují skutečnosti každodenního života, a slova přejatá (importord), která tvoří pomyslnou periferii slovní zásoby (slova, která do jazyka nově přicházejí, nebo z něj naopak odcházejí). Dále se synchronní výklad věnuje klasifikaci výpůjček ze dvou hledisek: i. podle míry přizpůsobení (citátová slova/fremmedord, přejatá slova cizí/fremmedord, přejatá slova zdomácnělá/låneord) a ii. podle způsobu přejímání (kalkování/oversættelseslån, přímé výpůjčky/direkte låneord, nepřímé výpůjčky/indirekte låneord, sémantické výpůjčky/betydningslån, psudovýpůjčky/pseudolån, faux amis).

Závěrečná část teoretického popisu (kapitola 4) se zabývá sociolingvistickými aspekty. Autorka nejprve obecně vysvětluje jazykovou politiku a jazykové plánování. Dále pak podrobněji přibližuje činnost hlavních jazykových institucí a současnou jazykovou situaci v ČR a Dánsku. Popis dánštiny zmiňuje tzv. ztrátu domén, tedy jakési nahrazení domácího jazyka jazykem cizím v určitém aspektu lidské činnosti (např. v některých oblastech akademického prostředí). Pohled na současnou češtinu zase osvětluje problematiku stratifikace (protikladu spisovného a nespisovného jazyka), demokratizace a internacionalizace.

Analytická část předložené práce (kapitola 5) se zaměřuje na podobu současné češtiny a dánštiny a snaží se na konkrétních příkladech vysledovat základní tendence při adaptaci anglicismů. Formální přizpůsobování přejatých anglických slov může být motivováno různými faktory (typologie obou jazyků, sémantika, frekvence užití, charakteristika uživatelů apod.). Z morfologického hlediska je zajímavé, že v obou zkoumaných jazycích převládají přejatá

substantiva (méně adjektiva) a slovesa, která jsou odvozena ze substantiv. Samotná adaptace pak odráží odlišnou morfologickou strukturu obou jazyků (např. flektivnost češtiny a kategorii reference v dánštině). Ortografická adaptace je v obou jazycích postavena na obdobném základu. Angličtina disponuje hláskami, které se v češtině a dánštině nevyskytují. Objevují se tedy silné tendence tyto cizorodé prvky nahradit domácími hláskami a co nejvíce eliminovat znaky cizosti. Obdobně jsou na tom oba zkoumané jazyky při adaptaci fonetické. Zde má však dánština nespornou výhodou v tom, že je její vokální systém bohatší, a má tak větší arzenál hlásek, s nimiž může při aproximaci pracovat. Asi nejmenší vliv má angličtina na českou a dánskou syntax. Syntaktická rovina je obecně poměrně stabilní, nicméně i zde lze vysledovat některé tendence (např. změna pořadí členů apozicičních konstrukcí, předložkové vazby apod.).

Závěrečná část práce (kapitola 6) vyhodnocuje výsledky ankety mezi českými a dánskými rodilými mluvčími. Anketa měla za úkol zjistit, jakým způsobem jednotliví mluvčí k anglicismům přistupují. Jak autorka sama podotýká, anketa byla spíše orientační a jejím cílem bylo vysledovat základní tendence mluvčích ve vnímání a užívání anglicismů (nejedná se tedy o robustní sociologický výzkum, nicméně pro potřeby předložené práce se tento prvek jeví jako zajímavý a bezesporu obohacuje předchozí výklad). Většina mluvčích dánštiny se považuje za dobré znalce angličtiny (viz. tabulka 2), dalo by se tedy očekávat, že budou k anglicismům z hlediska adaptace „tolerantnější“. To se však nepotvrdilo, data ukazují, že mluvčí češtiny a dánštiny přistupují k ortografické adaptaci velice podobně (viz. tabulka 6). To potvrzuje i následující srovnání (viz. tabulka 7), kdy se téměř shodný počet dánských a českých respondentů vyjádřil pro psaní anglicismů v původním pravopisu. Trochu překvapivě se žádný z českých respondentů nevyjádřil pro počesťování, zatímco pro podánštění bylo 11 %. Jednotlivé části ankety autorka přehledně shrnuje v tabulkách a nejzajímavější aspekty náležitě komentuje.

Celá práce je zakončena stručnou závěrečnou kapitolou (kapitola 7), v níž autorka shrnuje základní poznatky týkající se vlivu angličtiny na zkoumané jazyky.

Diplomová práce je logicky strukturovaná, výklad postupuje od obecnějších aspektů až ke konkrétním jevům ve zkoumaných jazycích. Některé části jsou však stručnější a zasloužily by detailnější rozbor (např. přístup jazykových institucí, podrobnější rozbor morfologické adaptace). Práci bych také vytknul přílišnou popisnost a fakt, že žádný z předložených aspektů neproblematizuje, ani nepodrobuje kritice. Přesto si myslím, že práce splnila svůj vytčený cíl, a sice srovnání přístupu češtiny a dánštiny k anglickým výpůjčkám. Po formální stránce je práce velice kvalitní, napsána kultivovanou češtinou a chyby nebo překlepy se vyskytují jen výjimečně.

Poznámky k jednotlivostem:

1. Na straně 25 popisuje autorka rozdíl mezi „fremmedord“ (výpůjčkou, jejíž pravopis mluvčí stále pocítují jako cizí) a „låneord“ (označující zdomácnělý výraz). Je však toto rozdělení vždy jednoznačné? Které aspekty mohou hrát roli?
2. Na straně 39 je velmi okrajově zmíněn termín „přepínání kódů“ (code switching). O jaký fenomén se jedná a za jakých předpokladů se vyskytuje?
3. Na straně 40 se vyskytuje pojem „danglish“. Jaký status má tento fenomén v současné dánské společnosti? (Srovnejte např. s českým termínem „czenglish“.)
4. Na straně 55 autorka uvádí, že „[p]řítomnost nesklonného slova anglického původu pak v české větě vždy nese silný rys cizosti“. Netýká se však dané tvrzení také přechylování vlastních jmen? Autorka v diplomové práci nepřechyluje (viz. např. Pia Jarvad, str. 41), čímž do češtiny právě zavádí nesklonný prvek.

5. Fonetická aproximace (kapitola 5) může mít svá úskalí a občas přinášet nevhodné, ale za to někdy poněkud úsměvné výrazy. Tak například anglická hláska /ə/ (tzv. schwa) má svými parametry v češtině nejbližší hlásku /e/. To však může působit problém při adaptaci anglického slova „sir“. Předepsaná výslovnost uvádí dlouhé e, tedy /sér/, nicméně mám za to, že většina mluvčích upřednostňuje výslovnost s /i/, tedy /sir/.

6. V češtině dochází, pravděpodobně také vlivem angličtiny, k postupnému upozadění zvrátého přivlastňovacího zájmena „svůj“. Jaká se situace s dánským posesívem „sin“?

Závěr:

Diplomová práce Anny Šimsové popisuje všechny relevantní aspekty zkoumaného jevu. Výsledky práce bude jistě možné využít zejména v pedagogické praxi. Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že předložená diplomová práce splňuje požadavky na diplomové práce kladené. Práci proto doporučuji k obhajobě a předběžně hodnotím jako velmi dobrou.

V Praze 31. května 2020

PhDr. Pavel Dubec, Ph.D.